

Kozma Ahačič
dr. slovenistike, urednik portala Fran
in raziskovalec

Kateri jezik je najlepši?

Jezik zveni kakor inštrument, vsak z drugim zvokom, z nekoliko drugačnimi strunami, tipkami in obliko. Četudi v en jezik položiš isto vsebino kot v drugega, bo lahko dodani zven novega jezika dosegel nov, včasih komaj zaznaven učinek.

Ovidijeva zgodba o Orfejevi smrti v prevodu Kajetana Gantarja zadoni še mogočneje kot v latinščini: »S Krete odšel je Himén, ogrnjen z zafranasto haljo, / skozi prostrano ozračje polêtel do traške obale.« E-jevski in a-jevski poudarjeni glasovi ustvarijo vtis lebdenja, donenja, odprtosti. Zvočniki (m, l, n, r, j) dodajo besedam slovesno otožen zven. Podobno deluje verz Lili Novy, ki v pesmi *Temna veža* opisuje, kako se v stanovanje skozi vhodna vrata svetloba »nikdar ni vlila in vlila ne bo«. Poskakujoči i-ji in dvakrat ponovljena vl-ja živo naslikajo pretakanje svetlobe.

Na takšen zven lahko v posamičnem jeziku vplivamo s pretanjeno kombinatoriko, ki jo zmorejo le najboljši mojstri in mojstrice jezikovnega zvena.

Ce zven jezika vpliva na naše doje-manje vsebine: ali potem lahko na naše sprejemanje vpliva tudi izbira posameznega jezika kot celote? Zagotovo. To najlepše vidimo v glasbi, kjer zamenjava jezika vpliva na zven skladbe. Izbira jezika zaznamuje glasbo. Je kot sprememba inštrumenta.

Glavno sporočilo novega albuma *Lux* španske pevke Rosalíe je prav to: jezike lahko uporabljamo kot inštrumente. In to z neverjetno dobrim zvočnim učinkom. Projekt je bil premišljen in je terjal več let priprave. V skladbe je vključila kar trinajst različnih jezikov, tudi po več hkrati: največkrat španščino, katalonščino in angleščino, nato pa še latinščino, sicilijanščino, ukrajinščino, arabščino, nemščino, mandarinščino (kitajščino), hebrejščino, italijanščino, portugalsčino in francoščino. Jezikovni zven Evrope in sveta je prispeval k nepričakovanemu uspehu albuma, ki ga ravno v teh dneh predstavlja na turneji.

Ampak, se lahko vprašamo, če je učinek jezikov tako različen, kateri jezik je potem najlepši? Je mogoče lepoto jezika meriti? Kateri jezik je najprimernejši za (klasično, pop, rock, jazz ...) glasbo?

Skupina fonestetikov (eksperimentalnih fonetikov in psiholingvistov) je na to temo izvedla zanimivo raziskavo s preprostim naslovom: *Ali nekateri jeziki zvenijo lepše od drugih?* Andrej Anikin, Nikolaj Asejev in Niklas Erben Johansson so najprej zbrali 2125 posnetkov 228 jezikov iz 43 jezikovnih družin, vsak jezik pa je zastopalo 5 do 11

FOTO LEON VIDIC

govorcev. Nato so prosili 820 govorcev angleščine, kitajščine in semitskih jezikov, naj s pomočjo anketnih vprašanj ocenijo, kako zvočno privlačen, »lep« je vsak od teh jezikov. Vprašalnik se je dotaknil vseh kriterijev, ki se jih najpogosteje omenja, kadar se strokovno govori o »všečnosti« posameznih jezikov.

Rezultati so prinesli veliko razočaranje. Pokazali so, da ni splošnega soglasja o tem, kateri jezik je lepši. Čeprav so si raziskovalci želeli razburljivo lestvico jezikov, so dobili dolgočasno povprečje, v katerem se je gibala večina jezikov. Prav nobena od raziskovanih fonetičnih značilnosti ni zanesljivo napovedala, ali bo kak jezik določenemu tipu poslušalcev bolj ali manj všečen. Ugotovili so, da so bili poslušalcem najbolj všeč jeziki, ki so jih vsaj nekoliko poznali, tudi če so jih prepoznali napačno. Bolje ocenjeni so bili tudi jeziki, ki so bili anketirancem kulturno-geografsko blizu. Pri kitajsko govorečih so bile najbolj ocenjene mandarinščina, angleščina in japonščina, govorniki semitskih jezikov pa so najbolj ocenili španščino, angleščino, italijanščino in arabščino. In zanimivo: kreolski jezik tok pisin, ki temelji na vsem znani angleščini, je bil kljub nepoznanosti uvrščen dokaj visoko po »lepoti«, ker je poslušalcem zvenel kot vsem znana angleščina.

»Lepota« jezika je torej nekaj povsem relativnega, lestvica najlepših jezikov je in bo vedno pogojena: geografsko, z vzgojo, znanjem in kulturo. A vendar zven jezika je kombinacija več merljivih lastnosti: številčne zastopanosti glasov, ritma, naglasa in intonacije, tempa govora. Pravil. kateri glasovi

Slovenščina pač ni isti inštrument kot angleščina, ni isti kot italijanščina in ni isti kot nemščina. Ni električna kitara, ampak je violina.

se v jeziku lahko pojavljajo skupaj, in podobno. Na doje-manje jezika lahko vpliva na primer to, da več samoglasnikov deluje bolj melodično, manj soglasniških skupin dela izgovor bolj tekoč, več samoglasnikov in zvočnikov daje vtis mehko-be, več zapornikov vtis ostrejšega govora; reden ritem v jeziku deluje bolj glasbeno.

Toda tudi številčna prevlada angleščine kot zdaleč najbolj uporabljanega jezika v popularni glasbi ne temelji predvsem na jezikovnih značilnostih. Za popularno glasbo bi bili denimo teoretično najbolj priročni kratke besede, odprti zlogi (tisti, ki se končajo na samoglasnik), malo soglasniških skupin, prilagodljiv naglas in možnost daljšanja zlogov. Angleščina to zadene precej dobro in je dobra izbira, a že med evropskimi jeziki ne najboljša: zlahka jo na primer prehitita italijanščina – ki pa nima za sabo globalne industrije.

Kot globalni jezik se je angleščina uveljavila v popularni glasbi zlasti zaradi zgodovinskega razvoja popularne glasbe in vpliva glasbene industrije. In ko je določen jezik bolj prisoten, nam

je v različnih vlogah vedno bolj domač. in zato »lepši«. To ni nekaj novega. Navada ustvarja mnenje o primernosti. Že v Talmudu beremo, kako je grščina primerna za pesništvo, latinščina za vojskovanje, aramejščina za žalovanje, hebrejščina pa za govor.

Pa slovenščina? Precej drugačna je od angleščine in italijanščine, a nič kaj bolj kot nemščina na eni ali kitajščina in arabščina na drugi strani. Slovenščina ima precej soglasniških skupin (pr, st, skl), zato zveni nekoliko trše in manj tekoče, bolj soglasniško. Ima tudi manj zlogov, ki se končajo na samoglasnik, manj odprtih samoglasnikov, več nezvenečih glasov in zapornikov. A tudi sprejemanje tega je zelo relativno in odvisno od tega, kateri jezik govori tisti, ki slovenščino posluša. Naštete lastnosti so lahko zvočno tudi zelo učinkovite.

Slovenščina pač ni isti inštrument kot angleščina, ni isti kot italijanščina in ni isti kot nemščina. Ni električna kitara, ampak je violina. Ni boben, ampak klarinet. Italijanščina bi bila ob njej flavta ali operni glas, nemščina pa trobenta ob spremljavi kontrabasa. To moramo upoštevati in temu z občutkom prilagajati našo glasbo – ne pa zapadati v napačno mnenje o enem samem za glasbo primernem jeziku ali v predsodke o večji ali manjši lepoti tega ali onega jezika. Vsi smo na istem. Rosalía je v tem kontekstu svoj album povsem pravilno naslovlila Luč.

Prispevek je mnenje avtorja in ne izraža nujno stališča uredništva.